

спільноти, щодо нагородження за донесення про корупційні прояви у процентному співвідношенні із корупційним фактом.

Список бібліографічних посилань

1. Хрестоматия по истории Древнего Востока : учеб. пособие : в 2 ч./ под ред. М. А. Коростовцева, И. С. Канцельсона, В. И. Кузищина. М. : Высшая шк., 1980. Ч. 1. С. 31–36.

2. Артхашастра или Наука о политике / пер. с санскрита и издание подготовил В. И. Кальянов. М. : Изд-во Акад. наук СССР, 1959. 741 с.

Одержано 29.09.2019

УДК 343.35:343.97

Олександр Маркович БАНДУРКА,

*доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, заслужений юрист України,
професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
президент Кримінологічної асоціації України (м. Харків);*

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,

*доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
відповідальний секретар Кримінологічної асоціації України (м. Харків)*

ТРАДИЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДТВОРЕННЯ КОРУПЦІЇ

Інноваційний принцип, що лежить в основі техногенної цивілізації епохи Постмодерну, доводить швидкість оновлення штучного середовища до величини, яка вступає в протиріччя з не менш значущою стороною існування людини і суспільства – стабільністю. Виростаючи в примарному світі речей, що вислизують, у світі, де кілька поколінь речей, ще здатних служити людині, змінюються протягом її життя на догоду вимогам моди, престижу і т. п., людина мимоволі переносить на світ духовних цінностей власне ставлення до речей. Прощаючись із людиною, речі мстять її духовному світу. Ця помста розігрується у двох формах: перша представлена трансформацією високих життєвих ідеалів у щось полегшене (любов вироджується в секс, вірність – у необтяжливу прихильність, самопожертва – у благодійність тощо); друга форма виявляється у феномені «обертання» цінностей – явище далеко не безневинне для суспільних звичаїв, коли закріплені в масовій свідомості моральні орієнтири розмиваються і на їх місце виходять типи поведінки, що досі знаходились в тіні й засуджувались, які драпіруються в ефектні

мовні формули (жорстокість стає «умінням постояти за себе», злодійство перетворюється в «уміння жити», корупція – у «заробіток»).

Настільки ж згубно існування людини в світі речей, що вислизують, позначається на традиції як уособленні стабільності і міцності соціального буття, блокуючи можливість адекватного осягнення соціокультурних форм і принципів співіснування. Сформована, починаючи з Нового часу, в горизонті техногенного типу цивілізації західно орієнтована свідомість закріпила в якості стійких культурних феноменів пієтет перед інноваціями і зневажливе ставлення до традицій. Тим самим була заблокована можливість адекватного осягнення природи традиції як в рамках глобальної типології історії культури (опозиція Захід-Схід), так і в межах еволюційного підходу до опису історії того чи іншого культурного типу. Адже і в тому, і в іншому разі потрібно подолати культурний (етнокультурний) снобізм, для якого характерний погляд зверху вниз як на інші культурні форми, так нерідко і на минуле власної культури.

Традиціоналізм, етикет, обрядовість, шанування як інструменти регулювання суспільного життя, засоби ідеологічного примусу притаманні всім без винятку народам на певних відрізках їх історії. Вражаюча живучість корупції, її здатність пристиковуватися до різного відмінних умов, мімікувати до іншого середовища, вдаватися до інших форм виявляють себе як в історії соціуму, так і в сучасних суспільствах, що динамічно розвиваються, які зуміли поєднати потенціал традиції з енергією новацій. Пояснення феномена живучості корупції криється в її вкоріненості в природу культури.

Людина, як активна істота, що веде динамічний спосіб життя, реалізує свою активність в трьох основних формах: діяльності, поведінці і спілкуванні. Діяльність серед названих форм активності займає особливе місце: їй притаманна спрямованість на перетворення об'єктивного світу, на зміну обставин, вона виражає сутність людини. Особливий статус діяльності в системі форм активності визначається і тим евристичним і ціннісно-антропологічним потенціалом, який вона несе в собі: адже перетворення об'єктів і соціальної реальності супроводжується відкриттям нових знань, конструюванням нових методів, винаходом нових знарядь і засобів, формуванням нових ціннісних установок і програм, що виникають в тому числі і в результаті об'єднання зусиль багатьох суб'єктів, необхідного для досягнення результату, синтезу традиційних і інноваційних технологій і форм самоорганізації. Будучи складною організованою системою, представленою безліччю видів, кожен з яких також структурований, діяльність реалізується за допомогою дискретних актів, рознесених у просторі і часі. Це ставить її учасників

перед необхідністю дотримання єдиних норм, стандартів і правил, здатних забезпечити стикування проміжних результатів по відношенню до кінцевого результату діяльності. Привнесення в діяльність нормативів програмує її, подібно програмуванню поведінки живих істот за допомогою механізмів генетичної природи. Формування в діяльності корупційного компонента забезпечує, з одного боку, її цілісність і відтворення, а з іншого, продовження її в часі: нові учасники мають еталони, відповідно до яких вони можуть реалізовувати свою діяльність. Система корупційних норм, еталонів, програм пронизує діяльність, поведінку і спілкування по безлічі каналів, являє собою корупційну культуру як соціальний феномен буття людини.

Корупційні програми мають не біологічний, а соціальний характер, але мають таке саме призначення, що і перші: нормувати людську діяльність і, санкціонуючи належне і пригнічуючи неналежне, зістикувати між собою одиничні акти діяльності, забезпечуючи тим самим цілісність соціальних підсистем і суспільства в цілому. Транслюючись в різних інформаційних каналах, вони завдають потужний вплив на зміст і форму соціальних процесів: їх «принт» виступає на лику явищ суспільного життя.

Корупційна культура постає в першу чергу як система змістовних, ціннісних орієнтирів, дотримання яких надає значимість життя людини, піднімає її над світом буденності, дозволяє їй відчутися себе приналежним до чогось надемпіричного. Нездатність ставити або свідоме ігнорування питань ціннісно-сміслового характеру призводить або до втрати людиною особистісних рис і обмеження своїх бажань «насиченням хлібами», або до різних форм полишення життя, включаючи суїцид.

Корупційна культура, як і інші компоненти діяльності, програмує її, проте, на відміну, наприклад, від технології з її жорстким алгоритмом, приписи корупційних алгоритмів допускають певну варіабельність у виборі шляхів досягнення цілей.

Прояви корупційної культури розгортається у багатьох сферах, але в першу чергу там, де сформовані:

- сукупність моральних норм, приписів, імперативів соціуму;
- професійні кодекси, що представляють собою етос певного корпоративного співтовариства (дивись концепцію «нормативного етосу науки» у версії Р. Мертона);
- система символічних форм поведінки і комунікації, в яких у закодованому виді представлено ціннісне ставлення людини до фундаментальних складових її буття, символів, знаків. Складовими даної форми буття виступають звичаї, обряди, традиції, символи і коди;

- етикет як сукупність правил, які зачіпають безліч сторін поведінки і процесу комунікації (вибір одягу, аксесуарів, мовних формул і т. п.) і забезпечують прийнятний спосіб дій;

- перенесені в об'єкти рукотворного світу людини еталони естетичної досконалості, ергономічної функціональності, безпеки, які надають діяльності певний вектор і формують у суб'єкта діяльності орієнтацію на прихильність названим стандартам.

Місія корупційної культури полягає в накопиченні, збереженні та передачі соціального досвіду, цінностей, що забезпечують цілісність соціального організму і його існування у часі. Відповідна традиція, що представляє собою спосіб буття і відтворення соціокультурного досвіду, виявляється конгеніальною місію корупційної культури, тож так само забезпечує цілісність соціальних підсистем і соціуму в цілому. Вона виникає в умовах нерозвиненості господарської діяльності як спосіб закріплення випадково знайдених у виробничому, технологічному, соціокультурному досвіді ефективних рішень. Останні для імплантації їх в соціальний досвід і надання їм характеристик, що забезпечують обов'язковість їх прийняття, потребували певного шляху імплементації, який їм і проклала корупційна традиція.

Живучість корупційної традиції забезпечується як іманентною її природі сакралізацією, що походить з таїнства самого акту її генезису, що минає корінням в сиву архаїку, так і безліччю виконуваних функцій, які у своїй цілісності ніколи не зможуть відмерти. З позицій сучасності вона може сприйматися як реліктовий продукт, немов калим, що виплачується за наречену у азійських народів. У єдності іпостасей, що забезпечують її нев'янучу свіжість і живучість, вона виступає в якості способу фіксації та збереження соціального досвіду. Розглянемо ці іпостасі докладніше:

- корупції не можна відмовити у праві на раціональність, пов'язану з відшукуванням ефективних для цього часу способів демонстрації власної спроможності;

- механізм закріплення корупції базується на активному залученні до досягнення цієї «традиції» вже в дитинстві, коли життя людини багате на емоції, що забезпечують міцне закріплення її змісту на рівні екзистенції;

- система корупційних відносин постає як матриця, що дозволяє чітко віднести себе до певної культурної та етнічної спільності і відрізнити «своїх» від «чужих». Якщо провести паралель, то в системі корупції можна виділити стійке ядро, що зберігається поки існує етнос, і «захисний пояс», представлений менш значущими традиціями, які можуть відмирати без ризику втрати етносом своєї ідентичності;

– спосіб діалогу «нового» зі «старим». У цій іпостасі корупція представляє собою не механізм консервації старого, блокування новацій, а механізм взаємного узгодження, стикування нового зі старим – процесу, під час якого обидва учасники діалогу шукають компроміс, жертвують якимись інтересами заради досягнення максимального потенціалу обох сторін.

Отже, постмодерновий етап розвитку цивілізації породив у людини найбільшу оману, згідно з якою традиція – пережиток старих епох, релікт минулих стадій історії. Зворотною стороною цього феномена є переконання «освіченої» молоді, що досвід нічого не вартий, що нерідко приймає форму «війни поколінь». Тим часом, традиція – це наш спосіб виживання, що дозволяє відбирати, накопичувати, зберігати і передавати наступним поколінням соціокультурні норми і стандарти; завдяки останнім стикуються між собою дискретні акти діяльності, поведінки і комунікації і забезпечується зв'язок часів. Розрив зв'язків між поколіннями прирікає нові генерації, що входять в соціальне буття, на історичний пошук наосліп, що загрожує неминучими втратами і жертвами. Наука, що досліджує глибинні підстави людської діяльності, відкриває смислове значення традиції для людини, повинна донести переконання, що в традиціях укладені високі цінності, без яких суспільство може згаснути.

Одержано 21.09.2019

УДК 343.35

Владислава Станіславівна БАТИРГАРЕЄВА,

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України (м. Харків)*

РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ЩОДО ПОШИРЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ПРАКТИК У МЕДИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Ще кілька років тому за підтримки Харківської обласної державної адміністрації творчий колектив Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України провів масштабне регіональне дослідження громадської думки про стан корупції у місті Харкові. Це вивчення здійснювалося у межах виконання Регіональної програми запобігання і протидії корупції